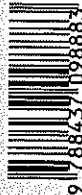

Cristina Piris arengant les dones del tèxtil al principi dels anys vuitanta

Aquest llibre examina l'evolució d'una antiga formació política, l'MC (Moviment Comunista), un partit de l'esquerra revolucionària nascut durant el franquisme que arriba fins al present transmutat en un conjunt d'organitzacions civopolítiques, petites però amb voluntat d'influir en la societat. Sota la diversitat real d'aquestes entitats, batega una consciència històrica i una identitat compartides, un estil de fer i de pensar la societat del qual són part important el nacionalisme d'esquerres i el feminisme.

La primera part del llibre està marcada per la diacronia i la mirada grupal; la segona per les experiències vitals —contades en primera persona— d'una dona i d'un home que entregaren bona part de la seua vida a una organització i un ideal. Així es pot copsar d'una manera més sentida i completa el contingut i l'abast de l'antiga militància més esquerrana i radical.

46

Josepa Cucó i Giner

De la utopia revolucionària a l'activisme social

El Moviment Comunista, Revolta i Cristina Piris

DE LA UTOPIA REVOLUCIONÀRIA
A L'ACTIVISME SOCIAL

EL MOVIMENT COMUNISTA,
REVOLTA I CRISTINA PIRIS

Josepa Cucó i Giner

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

ÍNDICE

PRESENTACIÓ.....	9
------------------	---

PART I

I. EL MOVIMENT COMUNISTA I LES TRANSFORMACIONS DE L'EXTREMA ESQUERRA ESPANYOLA.....	15
L'extrema esquerra europea: orígens i trets.....	18
L'esquerra revolucionària a Espanya.....	24
Els setanta i més enllà: entre la desaparició i el canvi accelerat.....	30
Els trànsits de l'MC.....	32
1. <i>L'etapa de clandestinitat i exili</i>	32
2. <i>La primera explosió del partit: conversió federal i primera fugida</i>	35
3. <i>Uns anys decisius</i>	40
4. <i>L'estructura oculta (1994-2008)</i>	44
Conclusions.....	49
II. DINÀMIQUES EVOLUTIVES.....	53
Zutik.....	54
De Revolta a Ca Revolta.....	61
L'esperança andalusa. D'Acción Alternativa a Acción en Red-Andalucía.....	72
El nom fa la cosa. D'Andalusia al nivell estatal.....	80
Delineant l'estil del conjunt.....	86
III. FEMINISME I MILITÀNCIA.....	91
Compaginant militàncies (1977-1994).....	92
Un feminisme que es reivindica radical i crític.....	104
Escampant la bona nova. D'apòstoles, col·lectius i campanyes.....	109
Èmfasis i sinergies discursives.....	115
A mode de conclusions.....	119

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

© Josepa Cucó i Giner, 2016
© De esta edició: Publicacions de la Universitat de València, 2016

Publicacions de la Universitat de València
<http://puv.uv.es>
publicacions@uv.es

Il·lustració de la coberta: Cristina Piris
Maquetació: Textual IM

ISBN: 978-84-370-9888-3
Depósito legal: V-147-2016

Impresión: GraphyCems

PART II

IV. HISTÒRIES DE COMPROMÍS AL PAÍS VALENCIÀ	123
Unes vides militants	126
Al voltant de les trobades amb Cristina Piris: de les entrevistes al dol per la seua mort	129
Sobre les entrevistes, les transcripcions i el treball d'edició de les històries de vida	132
V. EN LA ANTIGUITAT SER SANT ERA EL MODEL, EN LA REVOLUCIÓ SER OBRER. LA VIDA DE MANUEL	135
Els orígens: família i compromís juvenil	135
De la universitat a la fàbrica: «Lo que tenia que hacer eradesclasarme»	139
La segona meitat dels setanta: «Cambio de talante»	145
Uns anys vuitanta decisius: «No toda la vida es el partido»	149
Dels noranta ençà	154
Un repàs de l'evolució de l'MCPV i Revolta a les comarques del sud valencià	156
VI. SÓC NACIONALISTA PER ROJA. LA VIDA DE CRISTINA PIRIS ..	161
Des de l'inici	161
Universitat i compromís	163
Feminisme, nacionalisme, maoisme	166
La llarga etapa obrera i sindicalista	170
Vigilància i repressió (1972-75)	172
La vida d'una sindicalista: solidaritats i dificultats	183
Moments de grans canvis	187
La fusió amb l'LCR i les raons dels desacords	191
I comencem un nou camí	195
Els lligams de Cristina, els lligams de Revolta	198
Militància i família	208
Un estil de lideratge	212
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	219

PRESENTACIÓ

En la tardor de l'any 2000, amb ocasió de la inauguració de la nova seu social, vaig entrar en contacte amb Revolta, una entitat cívica descendent en línia directa d'un extingit partit de l'esquerra revolucionària, el Moviment Comunista del País Valencià (MCPV). Julivert de totes les salses, pocs però molt actius, els membres de Revolta estaven presents en totes les manifestacions i mogudes de la ciutat de València i del seu entorn, des de les més clàssiques –com les de l'1 de maig, el 8 de març o el 25 d'abril– fins a les de caràcter més minoritari o puntual. Pel que va succeir després es pot dir que la trobada va ser fructífera: a més de suscitar-me un munt de preguntes i interrogants, va encoratjar una curiositat antropològica que un parell d'anys més tard donà pas a una investigació. Circumscribida en un principi a l'esmentada entitat, la recerca pretenia copsar el procés de trànsit entre dues formes polítiques de pensament i d'acció: les que representen un partit de l'extrema esquerra (MCPV) i una associació ciutadana de caire contestatari i crític (Revolta). M'interessava d'antuvi conèixer com, quan i de quina manera l'organització havia canviat la utopia revolucionària del passat per l'activisme social del present.

Els primers contactes amb Revolta em permeteren albirar que em trobava davant d'una organització profundament singular, una singularitat derivada de la concertació de tres conjunts de factors. En primer lloc, pel seu origen partidista (en el sentit de partit polític) i la influència que aquest exercia al si de la formació, en l'estructura i dinàmica internes i en el seu pensament, identitat i praxi. En segon lloc, per la particular composició que resulta de pensar-se i actuar com una institució alternativa a l'ordre social i, tanmateix, revestir-se sovint d'unes formes convencionals. I finalment, pel fet de combinar en la pràctica fins a tres tipus distints d'activitats i programes: alguns semblen propis d'una ONG relativament especialitzada (com el treball amb immigrants o amb col·lectius i barris marginals); d'altres són

clarament mobilitzadors (com els que realitzen en el camp dels moviments feminista, antiglobalització o de l'àmbit urbà); els darrers tenen un aire de família que recorda certes associacions vuitcentistes com els casinos i els cercles, i són precisament les que es cultiven des de Ca Revolta, la seua seu social (des de conferències, exposicions i concerts fins a trobades pel plaer de beure i menjar plegats).

Als meus ulls de llavors, Revolta apareixia com una mena d'híbrid entre tres formes d'acció col·lectiva: les que distingeixen respectivament els nous moviments socials sorgits en els anys seixanta del segle passat, els moviments per la solidaritat que es mouen actualment en l'espai del Tercer Sector i els partits polítics de l'extrema esquerra que proliferaren a Europa en la segona meitat del segle passat. Hipotèticament, Revolta compartiria amb els primers la tendència a inserir les seues propostes en ideologies conformades i l'ús de mitjans d'acció no convencionals; amb els segons tindria en comú la insistència a defensar la justícia social, l'alteritat negada i allò públic participatiu. Pel que fa a l'empremta exercida pel seu origen partidista, cal reconèixer que en aquells moments em resultava difícil de calibrar. A la base d'aquesta dificultat es trobava segurament el meu desconeixement del que havia suposat l'esquerra revolucionària en el conjunt europeu i peninsular. Ampliar els meus coneixements sobre el tema no fou una tasca fàcil; la bibliografia, a més de ser escassa i antiga, estava en bona part centrada en els grups que empraren en la seua lluita la violència armada –cas de la banda Meinhoff a Alemanya, les Brigades Roges a Itàlia, o ETA a Espanya. A més, excloent aquestes comptades excepcions, la immensa majoria de les formacions revolucionàries –tant europees com espanyoles– havia desaparegut feia temps silenciosament i trista, oblidades per la societat i també per l'acadèmia.

Per aproximar-me als aquests elements i processos he utilitzat, com és habitual, una pluralitat de mètodes i tècniques d'estudi. Sobre la base del treball de camp etnogràfic, he fet prevaler l'observació activa i les entrevistes en profunditat, tot aplicant també altres procediments fonamentals com el recurs a fonts documentals i bibliogràfiques i el mètode biogràfic. Afegiré que es tracta d'un projecte fet i pensat de manera individual, en solitari, la qual cosa permet, si més no, regular amb plena llibertat les orientacions i els ritmes de la investigació.

Després de obtenir el consentiment d'estudi per part de l'organització, inicié la recerca sobre Revolta a València, amb una primera tanda de vuit entrevistes en profunditat a l'hivern del 2002. Un any i mig després, al setembre de 2003, comence un període de gairebé un any de treball etnogràfic intensiu durant el qual també faig el recull dels relats biogràfics de dos

activistes de l'esmentada organització; durant aquest temps faig algunes entrevistes més i, sobretot, desenvolupe una tasca d'observació participant sistemàtica en la qual faig un seguiment de les reunions internes que el grup realitza d'una manera periòdica, i dels actes que convoca o en què participa.

A la fi de dit període, a més de molt de material, tinc una cosa clara: per copsar tant l'evolució com l'esperit de Revolta necessite ampliar l'abast de la investigació, fent-la extensiva al conjunt *emecé*¹ i a les diverses organitzacions territorials que l'integren. És així com, la tardor del 2004, encete una segona etapa de recerca en la qual, al llarg d'un any (sabàtic), practique una etnografia multisituada a Madrid, Euskadi i Lisboa,² feta a base de bastants entrevistes i poca observació. Els anys següents, des de la tardor del 2005 a la primavera del 2009, representen la darrera i última etapa de la recerca. És un període de reflexió i escriptura, en el qual a més de resseguir el rastre que els antics *emecés* deixen en Internet, en llibres i en altres publicacions, també participe en algunes de les reunions bianuals que celebren pels voltants de Madrid.³ Més tard, l'any 2009, en comprovar l'esclat de noves dinàmiques i processos, faig una darrera incursió investigadora sobre la xarxa postemecé que em porta aquesta vegada a Sevilla i també a repetir alguna entrevista a Madrid.⁴ Fruit d'aquest treball són mitja dotzena llarga d'articles als quals ara s'afegeix aquest llibre (Cucó 2007a, 2007b, 2008a, 2008b, 2010, 2011 i 2014).

La investigació sobre l'MC m'ha permès examinar detingudament l'evolució d'aquest antic partit polític al llarg de vora cinquanta anys, un complex i llarg periple a través del qual un partit polític de l'extrema esquerra nascut durant el franquisme arriba fins al present transmutat en un conjunt d'organitzacions civopolítiques conscients de la seua petitesa, però amb voluntat d'influir en la societat a la manera de «Pepito Grillo». Com a eines,

¹ Nom que empre sovint per designar el bloc d'organitzacions territorials que integren l'MC en el passat i que ara continuen conformant una unitat particular.

² La introducció en la recerca de l'esquerra radical portuguesa va tenir una finalitat fonamentalment comparativa. Es tractava de trobar alguna formació portuguesa que, igual que l'MC a Espanya, haguera perdurat mutant. Aquest és el cas de la *União Democrática Popular* (UDP), un partit de l'extrema esquerra que després d'un llarg període d'erosió i declivi, aconseguí conformar junt amb altres dues formacions radicals una coalició electoral anomenada *Bloco de Esquerda*, una organització que compta en l'actualitat amb una estable i reeixida representació parlamentària.

³ Es tracta, com veurem més endavant, de les Jornadas de Página Abierta, rebatejades després com a Jornadas de Pensamiento Crítico.

⁴ Al llarg d'aquests vuit anys de treball de camp realitze un total de 29 entrevistes en profunditat (11 a València, 7 a Madrid, 9 a Euskadi i 2 a Sevilla), a les quals se sumen dos reculls biogràfics, les característiques dels quals comentaré en la segona part del llibre.

l'ajuda d'un pensament crític i una motxilla plena de valors; si abans conreaven sobretot el camp de la política, ara concentren el seu activisme en el camp social. La progressió del conjunt i de cadascuna de les seues parts ha estat diversa i multiforme; tanmateix, sota aquesta diversitat real batega una consciència històrica, un estil de fer i pensar la societat i una identitat compartides, dels quals n'és part important el pensament i la praxi feminista, uns elements que estan ben presents en el llibre.

Però abans de presentar amb cert deteniment l'estructura de l'obra, voldria ressaltar tres qüestions de caràcter teòric-metodològic que pense que són importants. Per una banda, els seus continguts s'han de considerar com una aproximació analítica als materials d'un estudi que encara roman obert o que, millor dit, mai estarà tancat del tot. Com és prou freqüent quan hom fa etnografia, la proximitat i l'estima que l'investigador o la investigadora desenvolupa per les persones amb qui ha treballat durant tant de temps, unida a una curiositat que no sembla saciar-se mai, provoquen l'esclat d'una «etnografia interminable» feta a base de retorns periòdics al mateix tema o grup d'estudi i de trobades fraternals amb la seua gent. A més, en el transcurs d'aquest procés, algunes d'aquestes persones esdevenen veritables amigues.

D'altra banda, vull destacar que la tasca d'aproximació que he portat a terme en aquesta investigació manté una doble relació amb la «descripció densa» de què parla Geertz (2013). La primera insisteix en un fet comunament destacat per l'Antropologia Social: el caràcter microscòpic i amatent del treball etnogràfic. La segona realça la doble tasca que comporta el tipus de descripció interpretativa que interessa a Geertz: descobrir les estructures conceptuals que informen els actes dels subjectes i construir un sistema analític capaç de destacar allò que és genèric en les dites estructures. El fet que subratlle aquests aspectes no significa ni molt menys que limite la tasca analítica a la interpretació geertziana ni que compartisca la teoria de la cultura d'aquest autor. És per això que vull remarcar en paral·lel el meu interès per connectar aquest llibre amb l'anàlisi processual. En aquest sentir pense, igual que Joan Josep Pujadas (1993), que per poder aprofundir en les contradiccions del present, l'anàlisi comprensiva ha de basar-se necessàriament en una reconstrucció del procés que ha donat lloc a tal estat de coses.

La tercera fa referència a les veus dels protagonistes, les quals, com és habitual en els treballs etnogràfics, apareixen molt sovint en el llibre, especialment les de les dones i els homes que vaig entrevistar al llarg del treball de camp. En el text, les paraules d'aquests apareixen escrites en el mateix idioma –i respectant les variants col·loquials, ortodoxes o no– en què es va desenvolupar l'entrevista, és a dir, en valencià o en castellà.

Per finalitzar, només em queda presentar el pla del llibre, el conjunt del qual es mou al voltant de l'eix que representa el compromís d'aquella gent que durant el franquisme i la primera dècada de la democràcia va militar en l'MC, un compromís i una participació que amb notables mutacions organitzatives i ideològiques s'allarga fins al present. A la manera dels cercles concèntrics que dibuixa una pedra quan es llança amb força a l'aigua, d'un abast cada vegada més gran, el seu contingut camina en un sentit que va des del que és més ample i general a allò que té un caràcter personal i aparentment intransferible. Aquest moviment organitza les dues parts diferenciades de què consta el llibre: la primera està marcada per la mirada grupal i la diacronia; la segona per les experiències vitals –contades en primera persona– d'una dona i d'un home que entregaren bona part de la seua vida, si no tota, a un ideal i a una organització. Les dues seccions es completen recíprocament i estreta: la primera aborda en capítols separats diversos processos i aspectes que són crucials per copsar adequadament les vides dels protagonistes que omplien la segona meitat del llibre; al seu torn, les històries de les seues vides ens permeten entendre de manera més sentida i completa el contingut i l'abast de la militància més esquerrana i radical.

Així, el primer capítol recupera parcialment la memòria perduda de l'esquerra revolucionària, de la qual es presenten successivament tres visions complementàries: els orígens, ideari i trets constitutius de l'extrema esquerra europea; les especificitats i avatars del procés evolutiu dels seus homòlegs espanyols al llarg d'un període que, si més no, abasta des dels anys seixanta del segle passat fins als inicis de l'actual; finalment, la lent antropològica es desplaça per enfocar un dels protagonistes d'aquest estudi, l'MC, que es distingeix de la resta de partits radicals per la seua perllongada pervivència.

El segon capítol analitza l'especificitat d'algunes de les formacions territorials en què es va dissoldre l'MC entre els anys vuitanta i noranta del segle passat, en què és possible distingir fins tres trajectòries distintes: partidista, civicoassociativa i ONG, respectivament representades per tres organitzacions territorials molt diferents que, igual que el misteri de la santíssima trinitat, en són en el fons una. La primera es desenvolupa a Euskadi (l'EMK i la seua successora Zutik); la segona, al País Valencià (Revolta); i la tercera, a Andalusia (Acción Alternativa i la seua successora Acción en Red). Sota aquests contextos i rumbos tan diferents batega tanmateix un estil i una moral comunes a partir de les quals els seus membres se situen en el món i actuen sobre ell.

Tancant la primera part del llibre, el tercer capítol exposa els desenvolupaments i trets del feminisme que comparteixen les dones i els homes del

conjunt emecé des dels anys setanta. Es tracta d'un feminisme singular que combina una praxi perseverant i un pensament potent, igual que són potents les dones que el lideren des de l'inici. En el passat partidista del grup, aquest feminisme ajudà a temperar un tarannà esquerp i dur; en el present, la seua vessant aplicada ha propiciat l'entrada de gent jove a les organitzacions del tronc emecé, un saba renovada de la qual estaven molt mancats.

La segona meitat del llibre està íntegrament dedicada a presentar el relat de les històries de vida de Manuel i Cristina, dos membres de la valenciana organització de Revolta i, per tant, anteriorment, militants de l'MC. Aquestes narracions, presidides per la veu dels actors i en les quals s'ha respectat les paraules originals, van precedides per un breu capítol, el quart, que emmarca comparativament aquestes dues històries de fort compromís militant, una part significativa i marcada de les quals va tenir lloc durant el franquisme i el període de transició democràtica. En les vides dels dos protagonistes apareixen impresos a petita escala, intransferible i personal, cadascun dels avatars i canvis del col·lectiu de què formen part. Llegint les paraules de Manuel podem experimentar el vertigen que suposà en un moment central de la seua vida el desclassament i l'entrega total a «la causa», o el fet d'assistir al procés de desballestament de l'MCPV a les comarques del sud valencià. Per una altra banda, com ja he esmentat abans, els seus relats trauen a la llum, ressalten o fins i tot ens permeten acabar de lligar molts dels elements que sovint apareixen dispersos, o de vegades tan sols esbossats, en les anàlisis anteriors. Així, la narració de Cristina Piris, sindicalista del tèxtil i líder de l'organització valenciana, ens permet acabar d'entendre de què estan fets els vímetes que uneixen tant la gent de Revolta com la del conjunt emecé. Uns vímetes que estan fets d'idees i de relacions i, en el seu cas, amb el feminisme i el nacionalisme amerant-ho tot. El que queda, al final del camí, és un petit grup de gent unida per amistat, per identitat ideològica i per un passat revolucionari i antifranquista.

A tot aquest grup de persones dedique el llibre. Sense la seua complicitat, interès i paciència, el desenvolupament d'aquest treball no haguera estat possible.